

Aberririk ez duen gizakiarentzat, idaztea bizitzeko tokia bihurtzen da. ADORNO, T. (1945)

Martin Ugalde: Erbestearen Kartografia(k)

LITERATURA ESKOLA 2014/10/25
Larraitz Ariznabarreta Garabieta
ESKUORRIA

1. Walt Whitman (1819-1892)

Shut not your doors to me, proud libraries,
For that which was lacking on all your well-fill'd shelves, yet needed
most, I bring;
Forth from the army, the war emerging—a book I have made,
The words of my book nothing—the drift of it everything (...).

[Ez itxi niri zuen atek, biblioteka harropuzt horiek,
Gainezka dauden zuen apalategietan faltatzen zena ekarri baitzuet,
Guztiz beharrezkoa zaizue-eta;
Gerratik atera naiz eta liburu bat idatzi dut,
Nire liburuaren hitzak ez dira ezer; beren asmoa, ordea, den-dena
da]

One's-Self I sing, a simple, separate person;
Yet utter the word Democratic, the word en-Masse.

[Niari kantatzen diot: pertsona sinple, bananduari.
Hala ere, hitz demokratikoa ahoskatzen dut, Masa-hitza.]

WHITMAN, Walt. (1900/1999). *Leaves of Grass*.
Iturria: www.bartleby.com/142/

© Marginalia Bilduma (1999)
Itzulpena: Xabier Galarreta

2. Gloria Anzaldúa

"So, if you really want to hurt me, talk badly about my language.
Ethnic identity is twin skin to linguistic identity- I am my language.
Until I can take pride in my language, I cannot take pride in myself."
(1987: 32)

3. ITHAKA Konstantin Kavafis (1863-1933)

Ithakara itzultzeko bidaian abiatzen zarenean,
egizu otoitz bidea luze izan dadin,
menturez betea, ezagutzez betea.
Lestrygonei eta Zyklopeei,
eta Poseidon hiratuari ez iezaiezu beldur izan,
horrelakorik ez duzu zeure bidean inoiz aurkituko,
zure pentsamenduak gora badirau, baldin eta zirrara
fin batek zure izpiritua eta zure gorputza ukitzen baditu.
Lestrygonak, Zyklopeak,
Poseidon hiratua ez dituzu aurpegiarutuko,
zeure ariman ez badiezu abaro ematen,
zure arimak ez baditu jartzen zure aurrean.
Egizu otoitz bidea luze izan dadin.
Anitz udagoiz izan dadin,
zeinetan zein plazerrez, zein zorientasunez
helduko baitzara alde aurretik amesturiko portuetara;

geldi zaitetz merkatu feniziarretan,
eta merkarntzia ederretarik egizu pilakera,
perlak eta koralak, anbare eta ebanok,
eta lurrin laketgarri era guztietakoak,
ahal duzun gehiena lurrin laketgarrietarik;
hiri egipziar askotara joan zaitetz,
ikasteko eta ikasteko dakitenengandik.
Zeure adimenduan ukan ezazu Ithaka beti.
Horrainoko etorrera da zure jomuga.
Baina ez ezazu presaka zeure bidaia bat ere.
Hobe da anitz urte eder dirauela;
eta behin zaharturik ja irlara heltzea,
bidean irabazitako guztiarekin aberats,
espero gabe Ithakak aberastasunik ematea.
Ithakak bidaia eder bat eman zizun.
Bera gabe ez zinatekeen abiatu.
Baina ez dauka deus besterik zuri emateko.
Era pobrea edireten baduzu, Ithakak ez zintuen engainatu.
Bilakatu zaren jakintsua, hainbeste esperientziarekin
ulertu dukezu Ithakak zer erran nahi duten.
(1911)

© K.P. Kavafis

© itzulpenarena: Andolin Eguzkitza / Olga Omatos
Iturria: www.susa-literatura.com

4. ¿QUIÉN SOY YO, SIN EXILIO?

Mahmoud Darwish (1941-2008)

Extraño como el río al borde del río...El agua
me ata a tu nombre. Nada me retorna de mi lejanía
a mi palmera: ni la paz ni la guerra.
Nada me incorpora a los Evangelios.
Nada... nada relumbra desde la costa del flujo
y el reflujo entre el Tigris y el Nilo.
Nada me desembarca de los navíos del faraón.
Nada me porta o me hace portar una idea: ni la nostalgia
ni la promesa. ¿Qué hacer? ¿Qué
hacer sin exilio y sin una larga noche
que escrute el agua?
El agua
me ata
a tu nombre.
Nada me lleva de las mariposas de mi sueño
a mi realidad: ni la tierra ni el fuego. ¿Qué
hacer sin las rosas de Samarcanda? ¿Qué
hacer en un lugar que pule los cantos con sus piedras
lunares? Ambos somos ligeros, como nuestras casas,
en los vientos lejanos. Somos amigos de los seres
extraños entre las nubes... dos restos de
la gravitación de la tierra de identidad. ¿Qué haremos? ¿Qué
haremos sin exilio y sin una larga noche
que escrute el agua?

El agua

me ata

a tu nombre.

No queda de mí más que tú, y no queda de ti
más que yo, un extraño que acaricia el muslo de su extraña. ¡Oh,
extraña! ¿Qué haremos con la tranquilidad que
nos queda y con una siesta entre dos mitos?

Nada nos lleva: ni el camino ni la casa.

¿Este camino ha sido siempre igual,
o nuestros sueños lo han cambiado
tras hallar, entre los mongoles, un caballo
en la colina?

¿Qué haremos?

¿Qué

haremos

sin

exilio?

Iturria: www.poesiaarabe.com

5. José Luis Abellán

"Una forma segura de castrar a un pueblo es hacerle perder la memoria, y a ello se entregó con afán la dictadura franquista; de aquí que, junto a la dura represión física de los derrotados y a la depuración administrativa de los considerados hostiles, el régimen tratara de borrar cualquier vestigio de los que habían abandonado el país. Los exiliados y cualquier elemento que pudiera servir para recordarlos fue sometido a persecución sistemática, a cuyo objetivo la censura se ocupó con acendrada saña: censura de sus nombres, de sus obras o de su misma existencia física. Sencillamente, los exiliados no existían, y al efecto de que así pareciera la censura tejó una tupida cortina que les ocultase a los ojos del interior, haciéndolos invisibles." (2002: 341)

6. Gayatri Spivak

"Who the hell wants to protect subalternity? Only extremely reactionary, dubious anthropologicist museumizers. No activist wants to keep the subaltern in the space of difference... You don't give the subaltern voice. You work for the bloody subaltern, you work against subalternity." (1994: 46)

7. Antonio Gramsci

"Si no se puede pensar al individuo fuera de la sociedad y, por consiguiente, si no se puede pensar ningún individuo que no esté históricamente determinado, es evidente que todo individuo, también el artista, y toda actividad suya, no puede ser pensada fuera de la sociedad, de una sociedad determinada". (1961: 83)

"La obra de arte y la teoría que la sustenta no podrían juzgarse prescindiendo de su exteriorización o, lo que es lo mismo, de los condicionamientos histórico sociales en cuya virtud existen, puesto que ninguna actividad humana puede ser pensada fuera de la sociedad". (1961: 11)

8. Ibon Sarasola

"El valor de la obra de estos admirables derrotados que siguieron luchando sin dejarse hundir en la desmoralización general, consistió en aportar lo que más falta hacía en aquel momento: la continuidad. Esa literatura podrá ser de escasa calidad, pedestre, extemporánea, pero no puede negarse que por lo menos existía, y eso era lo más necesario." (1982:94)

[Adorea galdu gabe aritu ziren galtzaile mirengarri haien lanaren emari garrantzitsuenara garai haietan gehien behar zena lortzea izan zen: jarraipena. Baliteke literatura hura kalitate eskasekoa, trauksila eta garaziz kanpokoa izatea; baina gutxienez zerbait bazen eta hori zen funtsezkoena.]

9. Joxerra Zabala

Martin Ugalderena, zalantzarik gabe, hain gogoriki astindutako azken mendeko euskal gizartean ezagutu dugun ekintzaile aberats eta konplexuenetakoa da. Erbesteari buruz hitz egiten badugu, idazlea Venezuelan aurkituko dugu bizitzen. Gerra galduren zauriak aztertu nahi baditugu, Ugaldearenak oraindik irekita daude. Euskal diaspora ezagutzera koan andoaindarraren lana berehala agertuko zaigu. Eta eginkizunen alorrean, jakina, hortxe dago Venezuela eta Euskal Herriko kazetarizan eta berezko literaturatan egin duen lan eskerga. Hauekin batera ezin dugu klandestinitatean eta Franco hil ondoren Ugaldek eginiko lan politikoa ahaztu; zentzu honetan idazleak ondo asko ezagutu zuen hain ankerra izan zen barruko erbestea, frankismoari aurre egiten saiatu ziren disidenteena, alegia.

Egunkaria (1-XI-2001)

10. Edward Said (1935-2003)

"To value literature at all is fundamentally to value it as the individual work of an individual writer tangled up in circumstances taken for granted by everyone, such things as residence, nationality, a familiar

locale, language, friends, and so on. The problem for the interpreter, therefore, is how to align these circumstances with the work, how to separate as well as incorporate them, how to read the work and its worldly situation." Edward Said (2000: xv)

"The study of literature is not abstract but is set irrecusably and unarguably within a culture whose historical situation influences, if it does not determine, a great deal of what we say and do." (2000: xxvi)

[Literaturaren inguruko ikerketa ez da abstraktua. Kontrara, ikerketa hori kultura baten kokatu behar da. Izan ere, kultura horren egoera historikoak eragin zuzena baitu, erabat determinatzen ez badu, egin eta esaten duguna.

"Most people are principally aware of one culture, one setting, one home; exiles are aware of at least two, and this plurality of vision gives rise to an awareness of simultaneous dimensions, an awareness that-to borrow a phrase from music- is contrapuntal." (2000: 186)

[Pertsona gehienek kultura bakarraren kontzientzia dute, leku bakarrarena, etxe bakarrarena. Erbestera tuak aldez kontzientzia bikoitzaren jabe dira gutxienez. Begirada plural horrek dimentsio anitzeko kontzientzia bat esnarazten du. Kontzientzia hori, musikatik hartutako esaldia erabiltzearen, kontrapuntala da.]

"Exile and nationalism cannot be discussed neutrally, without reference to each other. Because both terms include everything from the most collective of collective sentiments to the most private of private emotions, there is hardly language adequate for both" (200:177)

11. Bernardo Atxaga

¿Acaso no fue realmente otro destierro la llegada de Ugalde a Gipuzkoa en la década de los 70? Visto con ojos de ahora, me pregunto qué pintaba Ugalde escribiendo obras como Síntesis de la Historia del País Vasco, cuando tenía tantas dotes para la narración. Y eso que yo leí el libro, y que me vino bien para las conflictivas asambleas que hacíamos en la facultad" Declaraciones del escritor Bernardo Atxaga recogidas en el (2001-XI-6).

12. Anjel Lertxundi:

"Hamar urte pasatu dira Ugalde hil zenetik. Hainbeste maite zituen eguneroko heroi apal ahaztuen panteoian dagoela uste dut." (*Noticias* 2014-X-12)

"Ugalderen *Itzailak* da ahozko tradizioarekiko lotura zuzenetik zein kostunbrismoaren bideetatik desbideratzen eta bide propioa egiten ahalegintzen den lehendabiziko euskal ipuin-bilduma." (1997:27)

"Onak eta gaiztoak baino, irabazleak eta galtzaileak bereizten ditu Ugaldek. Edo sufrimendua banatzeko mekanismoen jabe guztiz ahaltsu bihurtu direnak eta sufrizailak." (1997:28)

"Ni gutxiko idazlea izan zen Martin. Zegoen tokian zegoelarik, nahiago zuen gu bateko partaide agertu. Gu euskaldun, gu etorkin edo gu idazle: kolektibo bateko partaidetzat jotzen zuen bere burua, gu baten kate-begitza zeukan bere lana. Idazleei eta sortzaileei egotzen zaien individualismorik gabe, besteen ondoan garatu zuen bere giza autonomia, bere izaera soziala, bere literatura: izaera eta balio-sare berekoen edo bertuskoen loturan, kontraesanen hausnarrean, hausturen eta arazoan sufrimenduan, ahulen aldeko jardunean. (...) Martinek besteekin ikusten zuen bere burua: euskalgintzan zein herrigintzan." (*Berria*, 2004-X-5)

13. Koldo Izagirre

"Euskal literaturaren belaunaldiak direla eta ez direla, Xabier Mendiguren adiskideak berriki esana dit beraiek -euskal idazle gazteek, alegia- ez dutela Saizarbitoriaz aurretiko narratzailearik ezagutzen, eta "ezagutu" aditzak, igartzen diot nik,

"errekonozitu,geureetako bezala hartu" esan nahi du oraingoan. (...) Orduan, errukiirik gabeko zehaztasun bat gaineratzen dizu euskal idazle gazteak: "Badago salbuespen bat, badago gureetako den bat, kontemporaneo duguna. Funtsean, geure narrazioa premua dugu: Martin Ugalde." *Erroetatik mintzo*. (1993:5)

"Zorionez, Ugaldek ez zeukan euskal literaturan eredu hartzeko moduko maisurik, eta izan balu ere zaila zukeen haren berri izatea. Poe Txekhov, Maupassant, Kipling eta latinoamerikarren tradizioan elikatu behar izan zuen. Eta ezagun du: erretorikarik gabe, zehatz, elementu formal apurrekin, mekanismo matxurezinak asmatzen dizkigu. (...) Bestek literatura folklorikoa egiten dutelarik, berak bizia, garaia loturiko literatura egiten digu." *Erroetatik mintzo*. (1993:7)

14. Horacio Quiroga (1879-1937)

"El cuento es, para el fin que le es intrínseco, una flecha que cuidadosamente apuntada parte del arco para ir a dar en el blanco. Cuantas mariposas irán a posarse en ella para adornar su vuelo, no conseguirán sino entorpecerlo". (1930-IX-11).

15. Xabier Mendiguren Elizegi

"Ugalderen ipuinen meritua bi aldiz da azpimarratzekoa. Lehenik, berez duten balioagatik; bigarrenez, bera izan zelako lehena ipuin literatur genero moderno gisa lantzen. Ordura arte ipuina kontakizun erraz, folkloriko eta irragarria izaten zen beti euskal literaturan. Hego Amerikan tradizio handia zuen ordea, genero autonomo eta serioztat zeukaten bertan bai idazle bai irakurleek, eta han bereganatutako teknikak euskal lanetan txertatzen hasi zen Ugalde. (1998: 258).

16. Iñaki Uribe

"Oraindik ere elkarren ukazio gisa planteatzen zaizkigu maiz bi termino horiek: euskalduna versus unibertsa. Edo Euskal Herria versus mundua. Euskal Herria lur azaletik desagerrarazi nahi dutenek bultzatzen zuten (eta dute) dikotomia hori, jakina. Baina ez horiek bakarrik. Mundua euskararen eta Euskal Herriaren etsai delakoan, euskalduntasuna bere birjintasunean mundutik at gordetzearen aldekoak ere izan dira. Batzuei eta besteei egin die aurre Martinek, euskalduntasuna unibertsalizatuz, unibertsoa euskaldunduz." (*Berria*, 2003-X-17-10)

"Ugalderen artikulua argiak, gezia dieran bezain zehatzak, biziak, sentiberak, simpleak dira. Zentzurik zailena adierazten dutenak: herri sena. Apala da, ez harroa; herriarrari zuzentzen zaio, baina ez pulpitik: berarekin dago. Eta herriaren indarra du bere luman, herriartasunaren indarra eta ardura, herri oso baten zama darakutsa bere lumak". (2002: 403)

17. Trinh T. Minh-ha

"Directing their look toward a long bygone reality, they supposedly excel in reanimating the ashes of childhood and the country of origin. The autobiography can thus be said to be an abode in which the writers mentioned necessarily take refuge. But to preserve this abode, they would have to open it up and pass it on. For, not every detail of their individual lives bears recounting in such an 'autobiography', and what they chose to recount no longer belongs to them as individuals. (...) They do not so much remember for themselves as they remember in order to tell. When they open the doors of the abode and step out of it, they have, in a sense, freed themselves again from 'home'. They become a passage, start the travel anew, and pull themselves at one closer and further away from it by telling stories." (2005:10).

18. Emmanuel Mounier (1905-1950)

"El orden de la persona nos aparece ahora en su tensión fundamental. Está constituido por un doble movimiento, en apariencia contradictorio, de hecho dialectico, hacia la afirmación de absolutos personales resistentes a toda reducción y hacia la edificación de una unidad universal del mundo de las personas." (1962:33).

"La experiencia primitiva de la persona es la experiencia de la segunda persona. El tú y el nosotros, preceden al yo, o al menos lo acompañan" (1962: 20)

"La naturaleza es una red infinitamente complicada de determinaciones de las que ni siquiera sabemos si, detrás de los sistemas que introducimos para asegurar nuestras aprehensiones, son reducibles a una unidad lógica. La naturaleza es una ocasión permanente de enajenación" (1962:13)

19. Antonio Aparicio

"Como tantas otras afirmaciones unamunianas, también estas han sido confirmadas por el tiempo. ¿Quién habla hoy vascuence en el País Vasco? La mayoría de los vascos, íntimamente convencidos de lo que Unamuno decía, ignoran esa lengua que todavía se conserva a duras penas, en algunas apartadas aldeas del país (...) Dice Baroja al respecto: "Si algunos han querido demostrar que el vascuence es una lengua que puede transformarse en un idioma literario y científico, han sido corto número de chiflados, y un gran número de éusqueros carlistas con disfraz de filólogos que creen que toda la verdad del mundo está encerrada en el Astete." (*El Nacional* /Caracas, 1958-IV-1).

20. Martin Ugalde (1921-2004)

- a. "Mi trabajo siempre ha tenido un objetivo, ser lo más eficaz posible para el país, primero, y luego para el partido al que pertenezco" (*Deia*, 1981)

"[Nire lanak beti izan du helburu nagusi bat: nire herriarentzat eta alderdiarentzat eraginkorra izatea]"

"Batzuk gogorkeriaz eta armaz (mundua) zuzentzeko ahaleginak egiten dituzten bezela, idazleak bere indarrak gizarteko deabruen bide bihurri ilunak luma bidez argitzen ahalegintzen da". (*Zeruko Argia*, 17-VI-1973)

"Hona etorri nintzenezan EAJ-koa nintzen. Ajuriagerrarekin nengoen. Ni politiko sentitzen nintzen, baina ez agintetik, kontrakoa baizik, erresistentzia egiteko nengoen preparatua. Kargu bat hartzea hori ez zen nirea. Ez nintzen sentitu partiduko. Niri interesatzen zitzaizkidan euskalduntasuna eta euskara." (1997).

Nik ez dut gaia aukeratzeko. Gaiak aukeratzeko nau ni. (*Erroetatik Mintzo*, 1993).

"Es muy posible aunque no lo puedo demostrar, que si mi país de origen hubiera sido políticamente y culturalmente próspero, de no sentir la llamada de un país disminuido en lo político y en lo cultural, especialmente su lengua, no hubiera decidido volver." (Ugalde Ariznabarretari 2002a: 37).

- b. "Nik euskaraz ez dut maisurik izan zeren euskal klasikoak ez dira idazle handiak. Herri bakoitzak baditu bere lorpenak, eta guk baditugu geureak, baina nik nahi nuen idatzi euskaraz Venezuelako venezuelarrekin idatzten zuten bezala." (*Egunkaria* 9-XI-1997)

"Ipuina zaharra bada, kontua berri berria dugu. Emeretzigarren gizaldiak kontu-idazle on-onak eman ditu Alan Poe, Maupassant eta Gogol, iru aipatzeko; baina ogeigarren gizaldian artu du kontuak gaur duen indar berria: orain egunkariak eta aldizkariak maiz argitaratzen dituzte, eta kontu-liburuak ugaltzen ari dira; gure artean ere, eta batez ere sariak direla merio, literatura mota hau ugaltzen ari da. Hala ere ba du oraindik lotsa bat: Txanogorritxu-ren ipuin-motarekin lotzen dutela askok. Eta ez da hala." (1974: 298). (1974). "Literatura-

motak mugatu nahian asmo batzuk". *Euskerak*, XIX, pp. 295-305.

- c. "Literatura konprometitua ez zait sekula gustatu, guardian egoten naiz neronenean ere. Defenda daiteke bakoitzak defendagarri sumatzen duena, edo uste duena, baina aitortu behar genuke nolabait bekatua." (Ugaldek Torrealdairei 1998: 246)
- d. "Bertarakotze literarioa oso luzea izan zen, mantsua, mintsua, asma bideko sufrimendu handiarekin. Orokorrean, beste hizkuntza bat zen menderatu nahi nuena! (...) 22 urtetan hurbiltze handi bat lortu nuen, baina beti kezka, kontsultak lagun venezuelarrei. Hizkuntza literarioa ez da sekula osorik menderatzen. Eta ez nuen amaitu!" (Ugaldek Torrealdairei 1998: 255)
- "Nik nahi nuen idatzi Venezuelen venezuelarrek idazten zuten bezela. Horretarako izan zen borroka handi bat. Bidea zen eredu onak aurkitu, ipuinlari onak, eta teknika ikasi." (*Zeruko Argia* 17-VI-1973).
- e. "La Universidad organizada por un Estado plurinacional como el español, en lugar de tratar de poner al servicio del pueblo vasco los medios necesarios para su conocimiento, para su investigación, para su desarrollo, para reconciliar su realidad circundante con su intimidad espiritual, ha sido usada sin escrúpulos como vehículos de nacionalismo imperialista, para dominar con su cultura las demás, tratando de extirparlas radicalmente; así, en lugar de cumplir la función universitaria de dar la luz, de descubrir la verdad, de dotar al hombre del equipo que necesita para caminar erguido y adelante, sin miedos, ha servido en la realidad para dejarnos a los vascos en una oscuridad angustiosa, incapaces de ser nosotros mismos. Y así, incapaces de ser otra cosa que no responda a los impulsos de nuestra propia identidad, nos ha dejado la Universidad española marginados, alienados." (*Alderdi*, 1967)
- f. "¿No tenemos un gran teatro? Es natural que carezcamos de autores si no presentamos y criticamos sus trabajos, si no los cultivamos y también es natural que si no creamos nuestro ambiente de teatro no saldrán de nuestras filas nuevos autores capaces de sacar al plano universal, con formas de expresión nuevas, modernas, nuestros problemas, nuestras peculiares formas de ver la vida, nuestra angustia nacional, el significado de nuestra emigración, el drama de nuestro pueblo. (...) Debemos esforzarnos por crear y desarrollar nuestro propio teatro y darlo a conocer a los demás. Esto requiere que dediquemos atención especial a nuestro teatro, se estimule a los nuevos autores, facilitando de paso la creación de las nuevas promociones de intérpretes o actores mediante la facilidad que brinda interpretar motivos y circunstancias que ya se conocen y se han vivido de una u otra manera." (*EuzkoGaztedi*, 1955)

[Ez dugula antzerkigintza oparorik? Logikoa da idazlerik ez izatea beren lanak lantzen, taularatzen eta kritikatzeko ez baditugu. Logikoa da, halaber, gure antzerki giroa sortu ezean idazlerik gure artean ez sortzea. Gure arazoak, gure ikuspuntu propioak, gure angustia nazionala, gure emigrazioaren esanahia, gure herriaren drama espresio garaikidez, moderoez, plano unibertsalera eramatea asmatuko duen idazlerik ez sortzea. (...) Geure teatroa sortzen, garatzen eta besteei ezagutzara ematen saiatu behar dugu. Gure antzerkigintzari arreta berezia eman eta idazle berriak estimulatzeko saiatu behar genuke. Bide batez, gainera, interprete eta aktore berriei

erraztasunak eman beharko genizkieke ezagunak zaizkigun edo eta bizi izan ditugun gaiak eta egoerak jorratzeko.]

- g. "Es verdad que, a mi juicio, la política ha incidido con algunas consecuencias dañinas en el manejo del problema que se plantea al pueblo vasco con su lengua. No todo el mundo estará de acuerdo, pero yo sí creo que hoy está tomando cuerpo la conciencia de que hemos cometido muchas exageraciones de purismo y puritanismo, y muy perjudiciales, en el campo lingüístico. (*Unamuno y el vascuence* 1966, 165)

[Nire aburuz egia da politikak eragin kaltegarria izan duela euskaldunek bere hizkuntzarekin duten azuzian. Guztiak ez dira ados egongo, baina nire ustez hizkuntzarekin izandako gehiegizko zorrozkeria eta garbizalekeriak euskararen biziraupenean eragin kaltegarria izan dituenaren kontzientzia gorputzen ari da.]

- h. "Hizkuntza guztiak bi eratako bideak izaten dituzte: kalekoa eta literaturakoa; baina euskara ahoz-ahoz bakarrik gorde den hizkuntza izan da eta idatzizko hizkuntza irakurtzea zail egiten zaigu. Entzuteko idazten diren kontuak errazak izan behar dute (...). Kontu horiekin ez dugu literaturarik egin behar, ez eta periodismorik ere, ez eta ensaiorik ere." (*Tierra Vasca*, 1967)
- i. "Los trabajos en euskara se reducen a un ámbito cultural muy reducido, de élites que tratan de problemas excesivamente seleccionados y con un vehículo enteramente inepto para llegar donde tiene que ir destinado para su divulgación, al grueso del pueblo. Se hace un uso excesivo del euskara académico y sobre temas que interesan al patriota formado o a muy poca gente." (...). (*EuzkoGaztedi*, 1955)

[Euskarazko lanak oso kultur eremu txikira mugatzen dira, eliteengana zuzentzen dira, arazo aukeratu egiekin eta heldu behar duten lekura heltzeko, dibulgaziotik herrira, okerreko bideetatik. Euskara jasoa, akademikoa, gehiegitan erabili ohi da, eta jorratzen diren gaiak ere abertzale oso prestatuei edo oso jende gutxiri interesatzen zaizkienak izan ohi dira.]

- j. "Tenemos que salvar la gran diferencia que existe entre el euskara escrito y el hablado. Nuestro pueblo no ha podido cubrir, por su carencia de medios de cultura euskérica, la diferencia que existe siempre entre las lenguas habladas y las correspondientes escritas. Falta la niveladora de la divulgación. Este es un verdadero problema que nadie ha acometido con seriedad todavía, pero que es urgente resolver. Hace falta una campaña de divulgación que debe emprenderse con medios y métodos modernos. Para eso hay que bajar forzosamente del pedestal el euskara culto, académico, que cumple su objeto, pero no el urgente que precisa nuestra lengua para superar esta terrible crisis." (*EuzkoGaztedi*, 1955: 2)

[Ahozko eta idatzizko euskararen arteko desberdintasunak gaintzen saiatu behar dugu. Gure herriak euskal kulturaren egondako gabeziak erraz ezin izan du ahozko eta idatzizko hizkuntzaren artean egon ohi diren desberdintasunik gaintu. Dibulgazioaren lan berdintzailea falta zaigu. Gai honi ez dio oraindik inork seriozki eutsi, baina nahitaezkoa da arazoari konponbide bat aurkitzea. Bide modernoan bitartez dibulgazio kanpaina bat habian jartzea derrigorrezkoa da. Horretarako euskara jasoa, akademikoa, dagoen idulkitik jaitsi beharra dago. Euskara kulturak bere betebeharra du, baina ez dio inolara ere gure hizkuntzari dagoen kinka larritik irteten lagunduko.]

- k. "Bestalde, hasia nintzen pentsatzen, egitan, neuk ez nituela inoiz aitabok bere lurra ikusi zituen mirariak ikusiko. Ez nekien zergatik; behar bada neuk lur hau, nire aitaren eta amaren lurra, bereziki nirea bezela sentitzen ez nuelako. Neuk Ameriketako, Venezuelako, oroitzen ederrak nituen... Baina, bestalde, oroien zoragarri hauek nire guraso eta anaia eta ahizpekin, eta Rosa Chacón indiararekin ere lotuta zeuden; hasia nintzen, bestalde, amonarekin izandakoak gogoratzen, barmetegia ere nire munduan zegoen baina pentsatzen hasia nintzen nire aitak zituen egiazko erroak ez nituela neuk inoiz nire bezela ezagutuko... Eta hark ere ez nireak... (...) Dezepzio hau ere nire barruan zegoen dagoeneko."
(*Izulara baten historia*: 132)
- l. "Ez naiz borrokari, nahiago dut konbentzitu bantzatu baino." ("Demokratikoki lortu ahal dena". (*Egunkaria*, 1083, 1994-6-7: 2).
- m. "Munduan arkitzen duenak bultzatzen omen du idazlea lanera, eta nere kasuan ere alaxe gertatu dela uste dut idazlearen eta kazetariaren jomuga nagusia egia, zuzentasuna eta askatasuna (dira)." (*Zeruko Argia* 17-VI-1973).
- n. "Beti jakin dut egia esan behar nuela." (*Aiurri*, 1994)
- o. "Neuk konkretuki beti nahiago izan dut idaztea, herriaren alde idatziz politikaz baino gehiago egin dezakedala uste bait dut. Gizon askea naiz, askatasuna nahi dut naizena izateko eta idatzi behar dudana idazteko. Idazleak askatasuna galtzen badu, idazle hori galdu da. (*La Voz* 1984.)
- p. "Egia denok dakigunez, milaka aurpegiko irudia da; euskarak ba du hau adierazteko esaera argi bat: 'Buru bezan bat aburu'. Fernando Savater-ek buruz argia denez, esaten ditu argiak diren bereak, eta bestalde, izpirituak lokabe denez, interesgarriak dira aipatzen dituen bi muturretako euskaldun eta espainolentzat." (*Deia*. 1983-6-10: 18)
- q. "Iritziak, egiaren alderdi bat erakusten edo sostengatzen du bereziki, baina zeharkakoak eta kontrakoak ere diren defentsak isladatzen ditu batzutan; hala, interesatuaren zentzu honekin argudio bera erabili daiteke alderantzizko ondorioa ateratzeko." ("Iritziaren Dinamika", *Egunkaria*, 1995-1-31: 2)
- r. "Egia ez da kaxa. Kaxa batek hamabi ertz eta sei arpegi ditu; bista duenak begiz erraz ikusiko dizkio kajari itxura eta kolorea. Hala ere, kaxa sinple hau ez dute gizon guztiek (horretara ahaleginduta ere) toki berdinekin begiztatuko eta itxura ber-berekoa ikusiko, ezin baitira garai berean toki ber-berean egon; eta itxuraz- beste ere: argiak alde guztiak berdinean argitzen ez dituelako eta gizonaren begiak berak ere maiz daltonismo-gaitz horrek jota daudelako, begi guztiek ez dute kaxaren kolorea modu berean sumatzen. Ikusten dugunez, kaxa bat bezain sinplea balitz ere, ez genuke egia denok berdinean ezagutuko (...) Egia ez du berez gorputzik eta itxuririk, ez du margorik; ezin dugu bistaz ikusi; egia osatuko liguketen egia-gaiak askotan falta zaizkigu, eta bildu ditugula uste dugunean ere arrazoiz (giza arrazoiz), sentipenez, irudimenez, suma-bidez, ikusi eta pisatu behar ditugu, eta badakigu gure suma-bideak zein irudikorrek diren, eta gure arrazoiak zein etorkorrek eta gurekorrek izaten diren; bai besteek eta baita gureak ere". Ugalde Lertxundiri (1997: 15)

- s. "(...) Para despertar el interés sobre este punto de la deseducación de la juventud vasca ¿no hay un enorme vacío que llenar en el terreno de dar armas ideológicas, las razones históricas, el fuego ideal de futuro a nuestras juventudes? Ya no bastan las razones de apego social, que a veces es de alcances parroquiales, el tradicionalismo estático, el cariño a unas tradiciones folklóricas, para mantener en la juventud de hoy ese fuego ideal que mueve a la acción en las dimensiones que necesita nuestro esfuerzo nacional."

[Euskal gaztediaren des-erakunde-ri buruz hausnartzerakoan; ez al dago hutsune handi bat bete beharra gaztediari arma ideologikoak, arrazoi historikoak, ematerakoan, baldin eta hauen artean etorkizuneko sua piztea lortuko bada? Gaur egun gure nazioak behar dituen ahaleginak gazteen artean hedatzeko, eta hauek ekintzara bultzatzeko ez dira nahikoa gizartearen atxikimenduzko jarrerak - parrokia kutsudunak gehiegitan- tradizionalismo estatikoa edo eta tradizio folkloriko batzuekiko maitasuna.]

- t. "Dicen quienes dicen queremos bien (...) que somos un raro ejemplo de pueblo 'primitivo', que tenemos la belleza del fósil, de la momia, y también nos reconocen una cierta 'honradez', una cierta 'bondad' y también una cierta 'ingenuidad' graciosa y saludable. (...) Se nos quiere recompensar sin soluciones con una cátedra en Salamanca y con el elogio fúnebre de nuestra cultura. Y sin embargo, la admiración y la piedad no nos interesan." (1976c)

[Maite gaituztela esaten duten horiek herri primitibo bat garela diote, fosilaren edertasuna dugula, momiarena. Herri zintzoa eta ona garela ere badiote, eta xalotasun atsegina eta osasungarri baten jabe izatea ere aitortzen digute. (...) Konponbide bat eman beharrez saritu egin nahi gaituzte Salamancan katedra bat emanez, eta hilei egin ohi zaizkien laudorioak gure kulturari opatuz. Guri, ordea, miresmena eta erukia ez zaizkigu interesatzen.]

- u. "al margen de cualquier objetivo pre-establecido, y siempre digno de tratar de convencer a otros, me parece fundamental predicar y cumplir, la simple necesidad del diálogo constructivo y de la tolerancia entre nosotros. (...) La tolerancia no debilita nuestras convicciones, sino que las fortalece, y, sobre todo, las hace respetables aún para aquellos que estén inicialmente frente a nosotros" ("El final de una polémica" *Tierra Vasca*, I-1966).

"Fuera de las cualidades intrínsecas del libro, todas ellas propiedad del autor, queda, para los no interesados, el comprobar el valor de un escritor serio y de cuya responsabilidad literaria nadie duda, que se "enfrenta" a Unamuno. No por el prurito inútil de una competición intelectual, sino porque para Martín de Ugalde no importa cuál sea la dimensión del "enemigo"; sólo le preocupa la hermosa actitud "quijotesca" —simbolismo poco vasco, como raíz— de salir en defensa de algo que a todas luces está en la obligación de ser defendido." *Unamuno y el Vascuence* liburuaren inguruan (*El Nacional* 1967-VI-27)

- v. Quisiera que el lector entendiese mi intención de distinguir lo que es sustantivo y permanente en la vida de un pueblo, aun en aquel en que no existe un partido político (la lengua y el derecho a su cultivo: escuelas, universidades, prensa, teatro; y su sentido nacional y religioso) de aquello que es circunstancia política: actividad partidista y anti-franquismo por ejemplo. (...) Por eso cuando me encuentro en la alternativa de elegir un objeto primordial e inmediato, yo me decido claramente por el cultural. ¿Por qué? Porque considero

que es el que reúne las dos condiciones exigidas: la de ser fundamental y la de ser impostergable. (1964)

[Irakurleak nire asmoa ulertzea nahi nuke. Batetik, herri batentzat funtsezkoa eta betikoa dena, nahiz eta bertan alderdi politiko bakar bat ere ez egon, (hizkuntza, eta beraz erabiltzeko eskubidea, eskolak, unibertsitateak, prentsa, antzerkigintza, eta herriaren zentzu nazionala eta erlijiosoa), eta bestetik zirkunstantzia politikoa: alderdien inguruko ekintzak, edo frankismoaren kontrako borroka, adibidez. (...)]

Horregatik helburu nagusi, eta berehalako, bat aukeratzekotan kulturaren alde egiten dut argi eta garbi. Zer dela eta? Bi baldintzak betetzen dituela uste dudalako; hots, funtsezkoa eta berehalakoa da.]

- w. "Gaur nire belaunaldiko abertzale batzuei galdetu nahi diet, geuk bilatzen eta espero genuen egun horri noiz arte utzi behar diogu zain, itxaroten? Badirudi nire lagun hauek egindakoarekin nahikoa dutela, guk aldarrikatzen genuen askatasuna hain gertu ikusi eta hain urrun jartzen digutenean oraindik. (*Egunkaria* 1992)"

BIBLIOGRAFIA LABURRA:

- ARIZNABARRETA, Larraitz. (2002a). "Martin Ugalderen etikaz". *Martin Ugalde Azterkizun*. Donostia. Saturrarán.
- : (2002b). "Ugalde. Ikerketa bibliografikoa". *Martin Ugalde Azterkizun*. Donostia. Saturrarán.
- : (2007). "Euskal Unibertsitatea Venezuelako erbestearen ikuspuntutik." *Euskal erbestearen kultura*. Donostia. Saturrarán.
- : (2008). "Pedagogia xede Martin Ugalderen antzerki lanean". Donostia. Saturrarán.
- : (2009). "Idazlearen hautuak eta gune representatiboak. Hainbat gogoeta Martin Ugalderen iritzi artikuluen harira". *Euskal exilioaren identitateak*. Donostia. Deustuko Unibertsitatea-Hamaikabide.
- : (2011). "Erresistentzia eta proiektu identitateak Martin Ugalderen obran". *Identitateaz*. Donostia. Deustuko Unibertsitatea-Hamaikabide.
- : (2012). "Without exile, Who Am I? Metaphors of Basque Exile and Discursive Traces of Subalternity in the Work of Martin Ugalde". XV Forum for Iberian Studies. National Identities at the intersection: literature and visual media, Faculty of Medieval and Modern Languages. University of Oxford. Oxford, Erresuma Batua. Argitaratzeko Prozesuan.
- : (2012). "A Cartography of Political and Discursive Ostracism. Basque Nationalist Writers in Exile during General Franco's Regime". MACHL. Exiles, Migrations and Movements. Department of Modern Languages and Literatures, University of Nebraska-Lincoln, Lincoln, NE, EEUU. Argitaratzeko Prozesuan.
- : (2013). *Martin Ugalde: Cartografías de un Discurso*. (doktore tesia). Argitaratzeko prozesuan.
- ADORNO, Theodor. (1945/2004). *Minima Moralia. Reflexiones desde la vida dañada*. Madrid. Akal
- ALONSO CARBALLÉS, Jesús Javier. (2000). "Educación, cultura e identidad de los niños vascos en el exilio". *Sesenta años después. Euskal erbestearen kultura*. Donostia. Saturrarán. 285-310.
- AMEZAGA, Arantzazu (2000): "El periodismo vasco en el exilio". *Sesenta Años después.* *Euskal erbestearen kultura*. Donostia. Saturrarán.
- ANZALDÚA, Gloria. (1987). *Borderlands. La Frontera. The New Mestiza*. San Francisco. Spinners.
- "BELTZA". LÓPEZ, Emilio. (1977). *El nacionalismo vasco en el exilio*. Tafalla. Txalaparta.
- IZAGIRRE, Koldo. (1993). *Erroetatik mintzo*. Donostia. Sendoa.
- GALFARSORO, Imanol. (2005) *Kultura eta identitate erbesteratuak*. Iruña. Pamiela.
- GURRUTXAGA, Ander. (1985). *El Código Nacionalista Vasco durante el franquismo*. Bartzelona. Anthropos.
- IZTUETA, Paulo. *Euskal erbesteko pentsamendua*. Donostia. Utriusque Vasconiae.
- LERTXUNDI, Anjel. (1997). *Martin Ugalde: leialtasun baten historia. Glosak*. Andoain, Andoaingo Udala.
- : "Hitzaren leial, leial herriaren". *Berria* (urriak 5, 2004).
- MENDIGUREN ELIZEGI, Xabier eta Koldo IZAGIRRE. (1998). *Euskal literaturaren antologia*. Donostia. Elkarlanean.
- MOUNIER, Emmanuel. (1962). *El personalismo*. Buenos Aires. Editorial Universitaria.
- MINH-HA, Trinh T. (1994/2005). "Other than myself/ my other self". Robertson (Ed.). *Traveler's Tales. Narratives of Home and Displacement*. (9-26). Londres. Routledge.

NOCI, Juan Carlos. (2001). "50eko hamarkadako euskal aldizkariak eta beren eragina". *Egan*. 2. garaia. LIV. Donostia. RIEV. 97-124

QUIROGA, Horacio. (1930 irailak, 11). "Ante el tribunal". *El Hogar*. Buenos Aires.

SAID, Edward (2000): *Reflections on Exile and Other Essays*. Harvard University Press.

SPIVAK, Gayatri Chakravorty. (1988). "Can the Subaltern Speak". *Marxism and the interpretation of Culture*. Grossberg (et al.) (Ed.) Londres. MacMillan Education. Ltd.

SARASOLA, Ibon. (1982). *Historia social de la literatura vasca*. Madrid. Akal.

PADORNO, E. eta SANTANA, G. (2004): *Perseguidos, malditos y exiliados en la literatura universal*, Zaragoza, Universidad de Las Palmas de Gran Canaria.

TORREALDAI, Joan Mari. (1998). *Martin Ugalde. Andoaindik Hondarribira Caracasetik barrena*. Donostia. Jakin.

--: (1999). "Txillardegia eta Martin Ugalderen arteko gutunak (1961-1969)". *Jakin* 114.

SAN SEBASTIÁN, Koldo. "Abertzales en el nuevo mundo". *Deia* (urriak 17, 1993a).

--: "Venezuela, un mundo aparte". *Deia* (urriak 17, 1993b.)

--: "La acción del gobierno vasco en el nuevo mundo". *Deia* (urriak 17, 1993c).

URIA, Iñaki. (2002). "Idazle izan nahi zuen kazetari euskaldunaren kronika". *Martin Ugalde Azterkizun*. Donostia. Saturrarán.

ZABALA, Juan Luis: "Filosofía personalista euskal kulturari lotuta". *Egunkaria*. (apirilak 4, 1991).